

LEHMJA TAMMIKU HOOLDUSKAVA

**AASTATEKS
2019-2028**

Koostas: Piret Kiristaja

TALLINN 2018

SISSEJUHATUS	3
I ÜLDANDMED	4
1.1 LOODUSLIKUD TINGIMUSED JA KESKKOND	4
II KAITSEALA LOODUSVÄÄRTUSED	6
III KAITSE-EESMÄRGID, NEID MÕJUTAVAD TEGURID NING VAJALIKUD TEGEVUSED	8
3.1 ÜLDISELT VAJALIKUD TEGEVUSED	9
3.2 METSAKOOSLUSTE SÄILITAMINE	11
3.3 PUHKEOBJEKTIDE RAJAMINE	13
3.4. LOODUSUURINGUTE KORRALDAMINE	15
IV TEGEVUSKAVA JA EELARVE	16
V TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	17
VI LISAD	

Fotod: Uudo Timm

SISSEJUHATUS

Kaitsekorralduskava koostatakse rahvusparkide, loodus-ja maastikukaitsealade (sh puistute) kaitse eesmärgil tegevuste kavandamiseks. Kavandatavad tegevused peavad vastama või tulenema Looduskaitseseadusest ja selle alusel kinnitatud kaitse-eeskirjast. Kaitsekorralduskavas antakse ülevaade kaitstavast alast ja selle väärtustest ning esitatakse tegevuskava.

Eelmine Lehmja tammiku kaitsekorralduskava koostati 2007.aastal (Timm 2007). Viimase 10 aastaga on meid ümbritsev keskkond paljuski muutunud. Eelmise kava koostamise ajal käisid siinse teetrassi kavandamis- ja uuendustööd ning seetõttu oli põhirõhk suunatud eelkõige siinsete looduväärtuste kaitsele. Seevastu tänases, kiiresti arenenud ja tihedasti asustatud Jüri alevikus, on fookus vaja suunata pigem selle puistu puhkemajanduslikule väärtusele ja heakorra taastamisele. Loomulikult tuleb puhkemajanduse kujundamisel arvestada ka siinse elustiku ja ohustatud liikide vajadustega, kuid räämas ja võssakasvanud võpsik ei sobi ka meie elurikkuse väärtustamiseks.

Käesoleva töö Lehmja tammiku kaitse korraldamiseks tellis Rae vallavalitsus.

Piret Kiristaja
november 2018

I ÜLDANDMED

Lehmja tammik asub Harjumaal Rae vallas Jüri alevikus ja see võeti kaitse alla 24. juunil 1960. a. Harju Rajooni TSN Täitevkomitee üldkohustuslik otsusega nr. 3 „Looduskaitse ja kultuurimälestusmärkide säilivuse kindlustamisest Harju rajoonis“.

Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrusega nr 150 „Harju maakonna kaitsealuste puistute piirid“ kinnitati praegused Lehmja tammiku kaitseala piirid. Kaitseala pindala on 12 ha.

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

2006.a kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega Kaitsealuste parkide, arboreetumide ja puistute kaitse-eeskiri, mis reguleerib üldiseid tegevusi kõikides Eesti kaitsealustes parkides ja puistutes, sealhulgas ka Lehmja tammikus (lisa 1). Siin on kirjas ka tegevused, mida peab kaitseala valitsejaga (Keskkonnaametiga) kooskõlastama.

Kaitstava ala kaitse-eesmärgid

Lehmja tammiku kaitseala peamiseks loodusväärtuseks on tammik, koos sealsete koosluste ja liikidega.

Lehmja tammiku kui riiklikult kaitstava puistu peamine ülesanne on tammiku kaitse. Väga oluline lisäülesanne, arvestades kaitseala asukohta kiiresti arenevas Jüri alevikus, on **tammiku kui puhkeala ja loodusõppeks sobiva koha kujundamine ja säilitamine.**

1.2 LOODUSLIKUD TINGIMUSED JA KESKKOND

Lehmja tammik asub Tallinna lähisel Jüri alevikus Jüri-Aruküla maantee ääres ning piirneb uute elamu- ja õppehoonete ja suhteliselt suure koormusega teetrasiga.

Lehmja tammik on killuke atlantilise (8000-5000 aastat tagasi) ja subboreaalse (5000-2500 aastat tagasi) kliimastaadiumi ajal siin laialt levinud tammemetsast. Tammik paikneb loopealsel, Kesk-Ordoviitsiumi Keila lademe avamusel. Siinseid alasid kattis umbes 450 miljonit aastat tagasi elurikas meri, mille setetest saigi tulevasele tammikule tugev aluspõhi. Kõige hilisema mandrijää serva aeglustunud taandumisel, mis algas Umbes 11 500 aastat tagasi algas mandrijää taandumine, mille tulemusena on tammikus näha tänaseni säilinud kivi- ja rändrahnusid.

Väga põhjaliku ülevaate Lehmja tammiku ajaloolisest kujunemisest ja loodusväärtustest annab trükis „Lehmja tammik – Harju iidne au ja uhkus“ (*J. Remmel 2007*).

Sotsiaalmajanduslik keskkond

Lehmja tammiku kaitseala paikneb Rae valla munitsipaalomandis oleval maal 2 kinnistul: Lehmja tammik 2 (*katastritunnus 65301:003:1165*) ja Lehmja tammik 1 (*katastritunnus 65301:003:1152*). Ühtegi elumaja kaitstavale alale ei jää. Kunagisest rahulikust äärealast on tänaseks saanud väike roheline saareke keset tiheasustatud elamurajooni.

Tänu oma asukohale on loomulikult suurenenud ka surve sellele puistule. Ühelt poolt on ümbritsevad õppeasutused ja lastega pered igati tänuväärne seltskond, kes on huvitatud siinse puistu säilimisest ja heakorrast. Teisalt on puistu nõ looduslikule arengule jätmise viinud olukorrani, kus loodusväärtused võsastuvad ja nende väärtus kahaneb ning pimedaid nurgataguseid kasutab hoopis asotsiaalne seltskond oma pidude pidamiseks. Sellises olukorras pole lastel ja noortel siin kuigi turvaline liikuda ja põhjustab teisigi probleeme.

Ka ajalooliselt on inimesed sellesse paika suhtunud mitmeti. Kuni 1940. aastani oli tammik pärimusliku kultuuri tõttu hästi kaitstud ning Jüri kihelkonna rahvas pidas teda oma ühisvaraks. II maailmasõja ajal ja okupatsiooni ajal sai tammik kõvasti kannatada. Suurim laastamistöo tehti mõned aastad pärast sõda, mil läbi tammiku ehitati Ahtme-Tallinna kõrgepingeliin: trassi rajamiseks raiuti puud-põõsad umbes 1,3 hektarilt. 60ndate aastate keskel, kui tekkis vajadus vahetada liini puitmastid metallmastide vastu, õnnestus loodud looduskaitse valitsusel elektriliin tammikust välja tõsta, ent uuesti metsastunud trassikoht eristub nüüdki ülejäänud puistust, sest seal pole põlispuud (*Remmel 2007*).

Tänapäeval on tammiku kui pühapaiga tähtsus uute elanike jaoks oma tähtsuse minetanud. Suurte põlistammedega seotud vana legendi teatakse vaid stendidel oleva info järgi. Küll on aga säilinud hea traditsioon siin tammikus suuremaid rahvakalendri tähtpäevi korraldada.

Kunagise ajaloolise mõisarehe asemele on ehitatud kolmekorruseline elumaja. Rehehoonet pruugiti enne sõda vihmase ilma puhul peomajana, mille ees asuski peoplats. Nüüd peetakse pidusid väikesel välul hooldekodu läheduses.

Tammikut läbival maanteel on liiklusohutuse mõttes mõlemale poole tee telgjoont ettenähtud 9 m laiune puudest-põõsastest puhastatud riba. Sellesse tsooni jäävad tammiku kuulsamad puud.

Ajalugu. Inimtegevuse nähtavate minevikujälgedena on leitud tammiku lääneosas muistse põllunduse tunnuseid - kokkuloobitud kivivaresid. Vähemalt ühte rändrahnu on teadaolevalt I aastatuhandel e. Kr. kasutatud lohu- ehk kultuskivina (*Remmel 2007*).

Rahvajuttude järgi tuntakse tammikus kolme nimelist puud: Pruu, Peigmees ja Peiupoiss. Peiupoiss on pruu paarist ligi 100 aastat noorem (sündinud 1790), kuid kidura tervisega. Tema tüve allosas on näha vana tugev vigastus. Viimast maanteelaiendust sai aga Peiupoisile saatuslikuks: väga tiheda liiklusega tee ulatub nüüd puu tüveni, seega ka tugev vibratsioon ja talvel teedele puistatud sool. 2007. aastal peiupoiss kuivaski (*Remmel 2007*).

II KAITSEALA LOODUSVÄÄRTUSED

2.1. ELUSTIK

Lehmja tammik kui üks põhjapoolsemaid tammikuid on igati väärikas oma mitmevanuselise ja -liigilise koosseisu poolest. Lehmja tammede keskmiseks vanuseks on metsakorralduse andmetel ligikaudu 140 aastat, kuid mõne vanema põlvkonna tamme vanus võib ulatuda lausa 380 aastani. Üle 300 a vanuseid tammi poole siin aga enam palju jäänud. Paljudes kohtades on hakanud võimust võtma saared, üsna palju leidub ka pärna.

Puistu liigiline ja vanuseline mitmekesisus võimaldavad siin elupaika paljudele liikidele. Tammikus on mitmeid õõnsaid tammi, mis pakuvad elupaika nii lindudele kui imetajatele.

Viimased taimestikuinventuurid on Lehmja tammikus teostatud 2008. aastal.

Kaitsealustest liikidest esinevad kaitsealal jumalakäpp, varjuluste ja kurruline tuhmik.

2.1.1. Taimestik

Tammiku au ja uhkus peale põlistammede on kindlasti jumalakäpp. Veelgi haruldasem on varjuluste, kes Lehmja tammikus põhja pool kasvab vaid Ahvenamaa saarestikus. Eestis teatakse teda kasvamas ainult kümnekonnas kohas Saaremaal ja mõnedes kohtades Põhja-Eestis. Nii jumalakäpp kui ka varjuluste kuuluvad II kategooria kaitsealuste taimede nimistusse.

Keskkonnaregistrisse on (okt 2018 seisuga) kantud:

- 11 jumalakäpa leiukoha kirjet
- 19 varjuluste leiukoha kirjet

Jumalakäppa võib ohustada liigne võsastumine. Nii et liiga tihe võserik ei sobi tallegi. Samas võib ohtu kujutada ebasobivad metsatööd (kui kahjustatakse pinnast).

Varjuluste kasvab varjukates salumetsades, metsaservadel ja endistel puiskarjamaadel ning on Eestis haruldane. Ta on ka vääriselupaiga tunnusliik.

Varjulustet on Lehmja tammikus seiratud 2016. aastal, mil loendati kokku 500 is/ 5ha.

Liigi soodsa seisundi tagamiseks on oluline, et säiliks taimetele soodsad ökoloogilised tingimused - varjulised laialehised salumetsakooslused. Selle liigi kasvukohas on oluline säilitada valgustingimused, seega võsatorjet siia mitte planeerida.

Lehmja tammiku **samblarinne** on suhteliselt liigirikas. Kokku on Lehmja tammikus registreeritud 67 samblaliiki, neist 7 on helviksamblad ja 60 lehtsamblad. Kividel kasvab üle 20 liigi, lehtpuude tüvedel kasvavad tutikud ja hiissammal. Puude tüvealuste samblas kasvab teiste seas ka Eesti metsade vääriselupaikade tunnusliike - ahenevat ja õrna tuhmikut, harilikku hännikut ning harilikku paelsammalt. Kasvab ka üliharuldane vääriselupaikade tunnusliik - kurruline tuhmik (*Anomodon rugelii*). See on II kategooria kaitsealune liik ja kuulub Eesti Punase Raamatu ohustatud liikide nimekirja. Eestis on teada vaid neli selle liigi leiukohta Lehmja tammikus on selle samblaliigi kõige rikkalikum leiukoht Eestis. Leiukoht tammiku põhjaosas suurel graniitkivil tamme-saare-pärna domineerimisega puistus on registreeritud 2005, viimati on seisundit hinnatud 2013. aastal.

Kurruline tuhmik kasvab varjulistel kividel ja puutüvedel. Suurimaks ohuteguriks on metsamajanduslik tegevus. Seega selle liigi elupaigas tuleb metsatööde tegemist vältida metsaraiet, lehtpuude mahavõtmist ning valgus- ja niiskusrežiimi muutmist. Teavitada

inimesi, et puudel ja kivil ronisega võivad nad kahjustada seal kasvavaid kaitsealuseid samblaliike. Põhjapoolne kiviülv võiks jääda võsast välja puhastamata, nii on ohutegurid väiksemad (Lisa 2).

2.1.2. Seened ja samblikud.

Tammikus on registreeritud 62 liiki seeni. Neist kolm on Eestis haruldased. Kaitsealune ebe-
limanutt kasvab teadaolevalt vaid neljas kohas Harjumaal ja ühes paigas Tsirguliinas. Teine haruldus - harjas-ebakõrges - on puidusaproobne lehikseen. Seda lubjalembest liiki leidub, ehkki harva, Lääne- ja Põhja-Eestis ning saartel, ikka puisniitudel ja laialehistes metsades. Kolmas, teadusliku nimetusega *Dendrothele alliacea*, avastati siin elusa tamme koorel (Jaagomäe, 2006-2007).

Tammikus on registreeritud 35 samblikuliiki. Tamme tüvedel on valitsevaks samblikuks jahulöövesamblik.

2.1.3. Loomastik

Linnuliike on siin kokku registreeritud 60. Püsipesitsevaid liike on registreeritud 18. Lisaks on tammikus registreeritud pesitsemas, kuid mitte igal aastal, 22 liiki linde, kellest tähelepanuväärsemad on kodukakk, põldtsiitsitaja, suurnokk ja vööt-põõsalind.

Selgrootud. Siit leitud 420 liigist on enamik liblikalised. Huvitavamad leiud on: tammega seotud violet-siilaktiib, pärnasuru, peitöölane, meile sisse rändav admiral, mitu haruldast juureöölase, kaunis ja suur sinipaelöölane ja lehise-pisivaksik.

Selgrootutest on varasematel aastatel tammikus leitud ka viinamäetigu, kuid viimastel aastatel pole neid enam kohatud.

III KAITSE-EESMÄRGID, NEID MÕJUTAVAD TEGURID NING VAJALIKUD TEGEVUSED

Lehmja tammiku kaitse-eesmärk on esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtusliku puistu säilitamine koos puhkemajandusliku kasutamise suunamisega.

Kaitseala ülesanneteks (kaitse-eesmärkideks) on:

- Elujõulise tammikukoosluse heaperemehelik hoidmine
- Vanade tamme säilitamine
- Puhkemajanduse loodussõbralik arendamine
- Ohustatud liikide ja elustiku mitmekesisuse kaitse
- Loodushariduse edendamine

Tabelis 1 on esitatud peamised tammiku kaitseväärtused, neid mõjutada võivad tegurid ning soodsa seisundi saavutamiseks vajalikud tegevused.

Tabel. 1

Kaitseväärtus	Kaitse-eesmärk	Kaitseväärtust ja kaitse-eesmärki mõjutavad tegurid	Vajalikud tegevused
Kaitseala kui terviku maastikuilme ja loodusväärtused	Tervikliku maastikupildi säilitamine, loodusväärtuste säilimise tagamine	- Ebasobivad rajatised ning uute ehitiste püstitamine kaitsealale - mootorsõidukitega (sh ATV-dega) sõitmine väljaspool selleks ette nähtud teid - Ebaseaduslik põletamine ja prahistamine - inimeste teadlikkus väärtustest ja maastikuhooldamise põhimõtetest	- teeradade hooldustööde teostamine - puhkemajanduse korraldamine ja sobiliku keskkonna kujundamine (vaadete avamine, väärtuste eksponeerimine jne) - piirkonna elanikele selgitustöö tegemine, nt läbi valla lehe
Kooslused	Olemasolevate tammekoosluste ja maastiku säilimine	- võsastike laienemine - puistus ebasobivate raievõtete kasutamine - prahistamine - lõkete tegemine	- eemaldada valitud kohtadest võsa (vaadete avamine, esteetiline kujundamine) - eemaldada puistust haiged puud (saared) - eemaldada teedele kukkunud puud (mahakukkunud tammed jätta maha, kuid viia teest eemale) - määratleda piirkonnad, mis jätta looduslikule arengule ning alad, mis sobivad eksponeerimiseks - viia järelevalve (naabrivalve?) abil ebaseaduslike raiete, tule ja prahistamise oht miinimumini
Liigiline mitmekesisus	Bioloogilise mitmekesisuse säilimine	- võimalikud muutused järjest suureneva inimõju tingimustes - inimeste teadlikkus	- Koosluste hooldamisel järgida ohustatud liikide kasvukohtades nende elupaiganõudeid - korraldada elustiku seire olemasolevate baasandmete põhjal

Puhkeobjekt	Arendada loodussõbralikku puhkemajanduslikku tegevust	- ala prügistamine - väärtuste rikkumine ja lõhkumine - isealgatuslike lõkkekohtade tekitamine	- prügimajanduse korraldamine (sh korralda metsa alla veetud olmeprahi äraviimine) - siltide/infotahvlite hooldamine
--------------------	---	--	---

3.1. ÜLDISELT VAJALIKUD TEGEVUSED

Tammikut ümbritseb üha laienev asustus ja tööstuspark. Seetõttu on ka inimsurve sellele alale viimase 50 aasta jooksul mitmekordistunud. Nüüd on tammikust saanud parkmets, mida linnastuva ümbruse rahvas kasutab jalutus- ja peopaigana. Koormuse suurenedes tuleb arvestada ka kaasnevate mõjudega, mida tuleks targu ennetada ja külastuskoormust mõistlikult ohjata.

Lehmja tammiku väärtus sõltub kunagise pühapaiga heaperemehelikust hoidmisest ja hooldamisest. Rahvaürituste pidamine on kindlasti positiivne kui suhtutakse samal ajal ka loodusesse hoolivalt. Selleks on vajalik uuendada praeguseks amortiseerunud objekte: lõkkekoht, istepingid, prügikastid. Puhkeobjektide korrasolekuks on vaja neid pidevalt hooldada. Prügikastide panemisel tuleb arvestada regulaarse tühjendamisvajadusega. Teerajad peavad samuti olema hooldatud ja rajast mõlemale poole umbes 5 m ulatuses ka võsa lõigatud, et vältida teeäärte prahistumist.

Tänaseks on lõpetatud Jüri –Aruküla tee rekonstrueerimine. Positiivne on see, et vastavalt eelmise kava soovitudele on kuivanud „Pastor“ siiski alles jäetud kui jätkuvalt oluline ja atraktiivne maastikuelement. Põlistamme tüvi kui üks Lehmja Tammiku sümboleid peab ilmastikuoludele vastu kindlasti veel mitmeid kümneid aastaid.

Üheks oluliseks komponendiks kaitseala kaitse korraldamisel on loodushariduslike ürituste korraldamine või nende toetamine.

3.1.1. Kaitseala tähistamine.

Kaitsealale on paigaldatud vastavad tähised, nagu eelmise kaitsekorralduskavaga planeeriti. Edaspidi on vajalik tähistuse hooldamine ja vajadusel asendamine uutega.

3.1.2. Hooldustööde korraldamine

3.1.2.1. Võsaraie vaadete avamiseks ja maastiku kujundamiseks.

Peamiste liikumisradade ja teede äärtes on vajalik piirata võsa kasvu. Samuti oleks vajalik puhastada võsast mõned vaated suurematele ja huvitavama tüvega puudele ning kivi- ja kivikülvidele. Oluline on tammede alt eemaldada sarapuud, sest need „söövad“ tammede alumised oksad ära ja tamm ei ole enam nii heas elujõus. Viirpuu ja türnpuu võiksid aga jääda, rikastamaks koosluse mitmekesisust ja ilmestamaks maastikupilti.

3.1.2.2. Teede ja radade hooldamine

Soovitav on valida välja sellised teed ja rajad, mida inimesed juba täna realselt rohkem kasutavad ning kuhu on mõistlik inimesi suunata, ilma et nad ohustaksid sealseid tundlikke liigi leiukohti. Inimesed harjuvad üsna kiiresti kasutama just neid radu, kus on mugav liikuda ja kus on ka piisavalt avarust ning vaadet. Seetõttu oleks otstarbekas puhastada pealetungivast võsast ka teest mõlemale poole jääv, suuremate teede äärest kuni 20 m, väiksemate radade äärest umbes 5 m laiune ala.

Suurematele teede/radadele ja teeserva lähedale kukkunud puud koristada ära, sest enamasti nad ei kaunista visuaalset vaadet ning ei oma tammikus ka olulist looduskaitselist väärtust. Mahakukkunud tammesid on juba praegu kaitsealal piisavalt, võimaldades surnud tammedega seotud elustikule elupaiku. Selles osas võiks hoida mõõdukat joont, sest kui surnud tammi on koosluses juba liiga palju, võib see hakata kooslust risustama. Mõistlik oleks kasutada surnud tammepuitu kaitseala puhkeobjektide tarbeks, näiteks pinkide-laudade meisterdamiseks, mis sobivad lõkkeplatsi- ja kiigealale. Samuti väikeste infotahvlite alusteks jne.

Teede korrashoid on vajalik muuhulgas ka järelevalveks ning turvalisuse tõstmiseks.

- Teede hooldamisel ja rekonstrueerimisel ei tohiks teid õgvendada, oluliselt laiendada ega muuta (tasandada) reljeefi.
- Teeradasid mitte rajada nendesse piirkondadesse, kus on teada ohustatud liigi kasvuala (vt lisa 2).

3.1.2.3. Tammikusse veetud olmeprahi äraveo korraldamine

Kaitseala esteetiline ja puhkemajanduslik väärtus sõltub eelkõige selle heakorrast. Seetõttu on kaitsekorraldaja ülesandeks teostada pidevat järelevalvet prahistamise osas ning vajadusel reageerida kohe ning korraldada prahi äraviimine. Kui kogu metsaalune on puhas ja korras, siis ei tooda/visata siia ka ehk uut prahti nii kergekäeliselt. Väiksema olmeprahi tarvis on otstarbekas paigaldada prügikaste käidavamate teede ja radade äärde

- Likvideerida omavolilised prügihunnikud
- Prügikastid panna ainult nendesse kohtadesse, kus neid on võimalik regulaarselt tühjendada

3.1.3. Järelevalve korraldamine

Järelevalve võimaldab vähendada kaitsealal inimeste poolt põhjustatavaid ohte.

Asula tingimustes tuleks jätkuvalt kaasata kaaskodanikke, teatamaks väärtegudest (omavoliliste rajatiste püstitamisest, ettevalmistamata kohtades lõkke tegemisest, prahistamisest).

Suurele infotahvlitele tuleks lisada telefoni number, kuhu saaksid kaitsealal viibijad teatada toimuvast või toimunud rikkumistest.

3.1.4.2. Teavitustöö

Praegu on kaitseala tutvustav infotahvel ainult ühes kohas, hooldekodu juures. Samas on selle tee sissesõidu juures märk, mis justkui ei luba sealt sisse sõita (Lubatud ainult valdaja

nõusolekul). Seetõttu ilmselt paljud ei julge sisse keerata ja infotahvel ei täida päriselt oma ülesannet. Teen ettepaneku sellesse hooldekodusse suunduva tee otsast sissesõitu piirav liiklusmärk eemaldada.

Lisaks teen ettepaneku paigaldada tammiku lõunaserva, lasteaia lähiste, teine infotahvel. Sealne info, arvestades nooremat seltskonda, võiks sisaldada näiteks lühiülevaadet (koos piltidega) tammikule iseloomulikematest liikidest ja ka nendest mis ohustatud. Nii täidaks see infotahvel ühtlasi ka õppeotstarbelist ülesannet.

Väga oluline on leida erinevate huvigruppidega koostöövõimalusi. Oma kätega tehtut hoitakse ikka paremini. Üheks sihtrühmaks ja koostööpartneriks on kindlasti Jüri Gümnaasiumi õpilased. **Ühiselt organiseeritud koristuspäevad, koos kooliõpilaste ja ümbritsevate majaelanikega annavad kindlasti juurde ühtsustunnet ja soovi oma väärikat metsaparki igati hoida.**

3.2 METSAKOOSLUSTE SÄILITAMINE ja KUJUNDAMINE

3.2.1. Puistu hooldustööde planeerimine

Kaitseala puistu kaitse-eesmärk on väärtuslike koosluste, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

Hetkel on puistu üsna heas seisus kui arvestada liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning noorte tammede arvukat järelkasvu.

Selleks, et puistu oleks terve ja elujõuline, on vaja vähemalt 2 korda kaitseperioodi jooksul (iga 5 aasta järel) lasta eksperdil hinnata puistu seisundit ning vajadusel eemaldada haiged või haigust kandvad puud.

2018.aasta välitööde käigus oli näha päris hulgaliselt saare „katkust“ nakatatud saarepuid. Sellised haiged puud tuleks võimalikult kiiresti maha raiuda, et vältida haiguse edasist levimist.

„Väikses“ tammikus on otstarbekas hõrendada noorte saarepuude rühma.

Suure maantee äärsel metsaribal tuleks siiski alusmetsa valdavalt säilitada, et takistada saaste ja müra levikut tammiku sisemusse.

Vaadete avamiseks tuleks mõnede teeraja lähedal asuvate tähelepanuväärsete tammede ümbert võsa eemaldada.

Suured maha kukkunud puud (mis ei ole tammed) tuleb ära koristada, sest need risustavad vaadet. Eelkõige need mahakukkunud puud, mis jäävad teede/radade äärde ning radade vaateulatusse. Teede lähedale mahakukkunud tammed on soovitatav ära koristada ja kasutada tarbepuiduks, kaitseala tarbeks.

Võsatõrjet tuleb teha:

- peamiste liikumisradade äärest;
- tähelepanuväärivate suurte tammede ümbert (puu võra laiuselt);
- kivi- ja kivikülvide ja muinaspõldude eksponeerimiseks (vajalik ka väike infotahvel!).

Suuremate teede äärest tuleks vaadet avada laiemalt (5-20 m). Vaate avamisel eemalda pealekasvav võsa, v.a. noored tammed. Ka viirpuu ja paakspuu tuleks säilitada nende esinemisalal.

Väiksemate radade äärest võtta võsa kuni 5 m laiuselt.

Optimaalne võsatõrje tegemise samm on iga 3 aasta järel. Võsa lõikamisel jätta alles tamme järelkasv.

Kindlasti tuleb vältida üheliigiliste ja ühevanuseliste metsaosade kujundamist!

Võsatõrje tegemisel arvestada ohustatud samblaliigi kasvualaga kaitseala põhjaosas, vältides seal elupaiga rikkumist.

Vältida suurte masinate kasutamist võsatõrjel! Eelistada käsitsitööd, et hoida ära võimalikke puuvõrade ja pinnase kahjustusi.

3.2.2. Ohustatud liikide kaitse

Eelmise kaitsekorraldusperioodi jooksul on tammikus taimede põhjalikum inventuur tehtud ja andmed on kantud keskkonnaregistrisse. See info võimaldab ohustavate tegevuste kooskõlastamisel vajalikke liigikaitselisi tingimusi esitada (vt. p. 2.1.1.).

Kaitseala loodeosas, 3-kordse elamu lähedal, tuleb sealset niiduala regulaarselt, 1 kord aastas niita. Nii säilib väike niidukooslus oma liigirikkuses. Niitmist teostada juuli lõpus kui õitsvad niidutaimed on oma õitsemise lõpetanud.

Järgmiseks oluliseks tegevuseks on ohustatud liikide seisundi seire, mida on võimalik ühitada vajalike uurimistöodega (sh ka õpilasuurimistöodega). Seisundiandmed tuleks edastada Keskkonnaagentuurile, kellelt saab andmete esitamiseks ka vastava vormi, et jooksev seireinfo jõuaks ka riiklikku seire andmebaasi (KESE). Vastavad kokkulepped tuleb teha läbirääkimiste teel.

3.3. PUHKEOBJEKTIDE RAJAMINE JA HOOLDAMINE

Kaitsealale on rajatud kiigeplats.

Kivikülvi lähedusse, kiigeplatsi serva ning tammiku keskossa on varasemalt paigaldatud pingid ning nende juurde prügiurnid, mis vajavad nüüd uuendamist või lausa väljavahetamist. Selle elluviimisel on vajalik koostöö nii vallavalitsuse kui ka kohalike ürituste organiseerijatega.

Otstarbekas on suunata tammikus liikujad kolmele-neljale peamisele liikumisrajale. Kiige- ja lõkkeplatsil on vajalik niitmine, prügitünnide tühjendamine ja platsilt prahi koristamine. Praegused prügitünnid kiigeplatsi juures on pealt lahtised ja kergesti lenduvad paberid ning kiled kannab tuul sealt sageli välja või leiavad linnud sealt materjali laialipillutamiseks. Vajalik oleks tünnidele paigaldada kaaned või asendada need uute, kaanega prügiurnidega.

Väljaehitatavatele puhkeobjektidele on otstarbekas hoolduslepingu alusel määrata hooldaja, kes teostaks järelevalvet nende seisukorra üle, vajadusel korrastaks neid ning tagaks ka pideva heakorra.

- Korrastatud lõkkeplatsi tuleb varustada puudega, vastasel korral hakatakse tule tegemiseks tooma puid tammikust, mis rikub nii tammede võrsid kui kahjustab ka lamapuiduga seotud elustikku nagu on praegu juhtunud omaalgatuslikul lõkkekohal tammiku keskel. See lõkkekoht tuleb likvideerida.
- Prügiurnid vajavad regulaarset tühjendamist ja rada vajadusel korrastamist.

3.4. LOODUSUURINGUTE KORRALDAMINE

Kaitseala mets on suhteliselt mitmekesine ning seetõttu pakub loodusuuringuteks häid võimalusi. Siinsete uuringute väärtust tõstab eriti asjaolu, et kaitseala piirneb väga tihedasti asustatud elamu- ja tööstusaladega ning üsna suure koormusega maanteega. Sellises inimese poolt tugevasti mõjustatud ja mõjustatavas piirkonnas on väga informatiivne siinse elustiku koosseis ning selle pikemaajalisem jälgimine võimalike muutuste väljaselgitamiseks.

Otstarbekas on kavandada kaitsealal kõigi elustikurühmade seire, kaasates eelkõige Jüri Gümnaasiumi ja teistes koolides käivaid kohalikke õpilasi. Nii saab tõsta ka õpilaste teadlikkust ja loodushoidu.

2007. aastal on tammikusse pandud uusi pesakaste. Pesakastide regulaarne kontrollimine annaks head infot suluspesitsevate liikide kohta aga ka pesakaste kasutavate pisiimetajate ja nahkhiirte kohta. Sellised vaatlused on jõukohased kooliõpilastele ning tulemuste alusel on võimalik koostada õpilasuurimistöid.

IV TEGEVUSTABEL ja EELARVE

Eelarve järgnevas 5 aastaks.

Lehmja tammikus vajalike tööde maksumus iga-aastaselt ei ole kuigi suur. See-eest on hooldustöid vaja teostada igal aastal, et hoida tammiku väärtusi ja head seisundit.

Tabelis on siiski hinnangulised hinnad. Täpsem hind sõltub konkreetsest lepingust või kokkulepest. Heakorratöid on otstarbekas organiseerida ka vabatahtlike abiga.

Tabel 3.

Vajalike tegevuste tabel

Tegevused	Tegevus	Tegevus					Märkused
		2019	2020	2021	2022	2023	
Koosluste kujundamine maastikuilme säilitamiseks (teeäärte puhastamine, niitmine, vaadete avamine jne)	3.2.1.	10 000	5 000	5 000	10 000	5 000	sh sarapuude eemaldamine eksklusiivsete tammede alt
Puhkekohtade rajamine ja hooldamine	3.3.	15 000	5 000	5 000	5 000	5 000	Otstarbekas on sõlmida hooldusleping
Prügikastide tühjendamine	3.3.						Otstarbekas on sõlmida hooldusleping
Kaitseala tähistuse hooldamine	3.1.1.	5000	1000	1000	1000	1000	Tähistuse hooldamine, vajadusel siltide väljavahetamine
Uue infotahvli lisamine	3.1.4.2.		2500				Teksti koostamine/kujundamine; tahvli tellimine ja paigaldamine
Metsa alla veetud olmeprahi äraveo korraldamine	3.1., 3.3.	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	Soovitavalt 2 korda aastas, kevadel ja sügisel
Elustiku seire	3.4.					3000	jumalakäpa, varjuluste ja kurrulise tuhmiku seisundi seire
Kokku		33 000	16 500	14 000	16 000	17 000	

Aastal 2028 tuleb teostada tulemuslikkuse analüüs ja koostada järgmine kaitsekorralduskava.

V TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Alljärgnevalt on esitatud üldised juhised, mida maastikukaitseala kaitse korraldamistegevuse tulemuslikkuse hindamisel arvestada. Selleks et ennetada suuremaid vigu ja probleeme, tuleb kaitsekorraldusliku tulemuslikkuse hinnang (soovitavalt vastava eksperdi poolt) läbi viia iga 5 aasta järel. Tulemuste põhjal tuleb planeeritavat kaitsetegevust ka vajadusel korrigeerida.

- Tulemuslikkuse hindamise käigus analüüsitakse saavutatud tulemust kavandatud tegevuse osas.
- Ohustatud liikide kaitse eesmärgil tehtavate tegevuste tulemuslikkust saab hinnata kaitstavate liikide seisundi järgi (arvukuse muutused, sigimisedukus, elujõulise populatsiooni säilimine jne).
- Seire ja rakendusuuringud peavad aitama hinnata, kas kaitsekorralduslikud võtted aitavad täita ala kaitse-eesmärki (eesmärke), selleks tuleb teostatavad kaitsetegevused registreerida.
- Tulemuslikkuse hindamisel tuleb analüüsida, kas tegevus aitas kaasa kaitse-eesmärgi saavutamisele või mitte ja kui edukalt. Analüüs peab sisaldama hinnangut tehtud kulutuste ja saavutatud tulemuste suhtes.
- Kogu kava analüüsitakse kaitsekorraldusperioodi lõpus, millest lähtudes koostatakse järgmiseks perioodiks uus kaitsekorralduskava.

Kaitsekorraldus loetakse tulemuslikuks (*vt ka tabel 2*), siis kui:

- olemasolevate tammede seisund on hea;
- metsakooslused on oma mitmekesisuses säilinud;
- ebasobivaid raieid pole toimunud, tammiku pindala ei ole vähenenud;
- kaitsealuste liikide asurkonnad on säilinud või suurenenud;
- puhkemajandusrajatised on heas korras, toimivad ja loodussäästlikud;
- teostatud uuringud on andnud olulist lisainfot siinsete väärtuste ning seisundi muutuste kohta;
- ümbruskonna koolilapsed on õppinud tundma siinseid loodusväärtusi ja on koostanud selle baasil huvitavaid uurimistöid
- kaitsealal pole teostatud vandalismiakte (puude põletamist, lõhkumist jne)
- kaitsealal pole prahipaiku

Tabel 2. Tulemuslikkuse hindamise meetodika ja tulemuslikkuse indikaatorid ning kriteeriumid

Väärtus	Algne seisund	Kaitse-eesmärk		Indikaator	Selgitused
		Kaugem	lähem		
Kooslused – metsad	Olemas 2002.a andmed puude ökoloogilise seisundi kohta	· olemasolevate metsakooslused on säilinud ja heas seisundis	· olemasolevate metsakoosluste seisund on paranenud (haiged puud on eemaldatud) · , valitud (eksklusiivsete) tamme väljapuhastamine · võsa eemaldamine teeradade äärest	· seisundi hinnang	· Haigusest nakatunud saarepuud on vajalik eemaldada · Tamme võradesse kasvavad puud kahjustavad tammesid, pealetungiv võsa mõjutab üldist maastikuilmet ning samuti soodustab vandalismiakte · Oluline on teostada raietöid pigem käsitsi, vältida suurte masinate kasutamist ka eemaldamist vajavate puude väljaveoks
Puhke- maastik	- Puhkekohad amortiseerunud, - infotahvli praegune asukoht ei soosi külastamist - Tähistus vajab uuendamist	· Säilinud ja hästi hooldatud tähistus ja puhkeobjektid	· istepingid uuendatud · lõkkeplats ettevalmistatud · prügiurnid uuendatud · infotahvlid külastajatele sobivas (ja hästi juurdepääsetavas) paigas	· väljaehitatud ja heas korras puhkekohad · tähistuse seisund	puhkeobjektide planeerimise käigus tuleb arvestada ohustatud liikide ja tammepuude elupaiganõudlustega

Kaitsealused liigid	Kaitsealuste liikide leiukohad on kantud keskkonnaregistrisse	· kaitsealuste liikide seisund on hea	· ohustatud liikide seisund on hea	· seisundi hinnang ·	· Uuringutest vajalik eelkõige tammede ja kaitsealuste liikide seisundi seire
---------------------	---	---------------------------------------	------------------------------------	-------------------------	---

VI LISAD

Lisa 1. Kaitsealuste parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskiri.

Lisa 2. Lehmja tammiku väärtused ja tegevused.

Kasutatud materjal

EELIS, seisuga november 2018

Rommel 2007 – Lehmja tammik – Harju iidne au ja uhkus. - Rae vallavalitsus.

Rommel, Jaan 2004. - Lehmja tammik, meie pärandvara.- Eesti loodus mai 5/2004

Eesti taimede levikuaatlas, 2005

Timm, Uudo (koostaja) 2007. - Lehmja tammiku kaitsekorralduskava aastateks 2008-2017, Tallinn 2007